

TER BESLUITVORMING

Nota actief openbaar
Ja

Onze referentie
2022-0000225302

Datum
22 september 2022

Opgesteld door

Samengewerkt met
CZW

Bijlage(n)
23

Aan
Van

Minister BZK
Team verkiezingen

nota

Evaluatie gemeenteraadsverkiezingen 2022

Aanleiding

De gemeenteraadsverkiezingen van 14, 15 en 16 maart jl. zijn geëvalueerd. De over de evaluatie opgestelde brief aan de Tweede Kamer treft u bijgaand aan. De onderliggende evaluatierapporten worden met deze brief aan de Kamer meegezonden. In de brief gaat u ook in op de stand van zaken van de kwaliteitsverbetering verkiezingsproces. Een afschrift van de evaluatiebrief aan de Tweede Kamer wordt zoals gebruikelijk ter informatie gezonden aan de Eerste Kamer.

Geadviseerd besluit

U wordt gevraagd:

- in te stemmen met de voorliggende brief over de evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen en met de weergave van de stand van zaken van de kwaliteitsverbetering van het verkiezingsproces;
- de brieven aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer te ondertekenen.

Kern

- De gemeenteraadsverkiezingen zijn goed verlopen en op de verkiezingsdagen hebben zich weinig tot geen incidenten voorgedaan. Dat concluderen ook de Kiesraad en de internationale waarnemingsmissies van Democracy Volunteers en de Raad van Europa.
- De opkomst bij deze gemeenteraadsverkiezingen was historisch laag. Over het onderzoek naar deze opkomst informeert u de Kamer dit najaar in een afzonderlijke brief.
- Het is noodzakelijk structureel te investeren in de kwaliteitsverbetering van het verkiezingsproces. Het kabinet heeft daarom bij Voorjaarsnota 2022 structureel geld beschikbaar gesteld. In de brief geeft u een toelichting op het belang van deze investering.
- Voor de leesbaarheid van de brief is bij de brief een overzicht van alle lopende en voorgenomen (wets)voorstellen in een bijlage opgenomen (en niet in de brief zelf).

Toelichting

(Afhandeling) toezeggingen in deze brief:

- Voor het einde van het jaar stuurt u een hoofdlijnenbrief aan de Kamer over hoe u de kandidaatstellingsprocedure wilt versterken.

- In reactie op de schriftelijke vragen van de Kamer over de opzet van de evaluatie van de gemeenteraadsverkiezing¹ heeft u toegezegd bij deze evaluatiebrief een overzicht te voegen van de hertellingen die bekend zijn. Dit overzicht is bijgevoegd in de 'algehele evaluatie' die als bijlage bij de brief is opgenomen. U verwijst naar dit overzicht in de brief aan de Kamer.
- In het debat over de Wet bevorderen integriteit en functioneren decentraal bestuur² op 14 april jl. heeft u toegezegd bij deze evaluatie in kaart te brengen hoe vaak het is voorgekomen dat partijen zonder de kiesdeler te hebben gehaald, in de raad zijn gekomen. De uitkomsten van deze analyse zijn bijgevoegd in de 'algehele evaluatie' die als bijlage bij deze brief is opgenomen. In de brief aan de Kamer gaat u hierop in en zegt u toe een wijziging van de Kieswet aanhangig te maken waarin de kiesdeler voor de toekenning van restzetels bij alle verkiezingen gelijk wordt getrokken (dat eerst een volle zetel moet zijn behaald).
- In het commissiedebat van 16 november 2021³ over de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing heeft uw ambtsvoorganger toegezegd te zullen overleggen met de minister van Justitie en Veiligheid over de samenwerking tussen het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) en politieke partijen. In deze brief informeert u de Kamer over de uitkomsten van dit overleg. De minister van JenV heeft akkoord gegeven op deze passage in de kamerbrief.
- In de brief aan de Kamer over de hoofdlijnen van de evaluatie⁴ heeft u gemeld met de voorliggende brief de Kamer te zullen informeren over de stand van zaken rond de (lopende) wetsvoorstellen en beleidsvoornemens inzake onderhoud en vernieuwing van het verkiezingsproces. Dit betreft het laatste onderdeel van de brief ('stand van zaken kwaliteitsverbetering verkiezingsproces'). Hier gaat u ook in op de toezegging de Kamer te informeren over het moment waarop u verwacht een eerste experiment met het nieuwe stembiljet te kunnen houden (EP 2024 of indien er nog herindelingsverkiezingen plaatsvinden in 2023).
- In reactie⁵ op het waarnemingsrapport van de OVSE heeft uw voorganger op dit dossier aan de Kamer gemeld zich te willen bezinnen op de vraag of de rechter een oordeel zou moeten kunnen vellen over de geldigheid van de verkiezingsuitslag en de Kamer over de bevindingen daarvan in 2022 te informeren. In de bijlage stand van zaken kwaliteitsversterking verkiezingsproces meldt u nu dat de Kamer hierover in het voorjaar van 2023 geïnformeerd wordt. Op dit moment wordt nog gewerkt aan de internationale vergelijking op dit onderwerp, het is de verwachting dat het niet haalbaar is om de Kamer dit jaar nog over de bevindingen te informeren. Voorgesteld wordt om u in januari per nota te informeren over de uitkomsten van de internationale vergelijking en verwachtte opzet voor de brief in het voorjaar 2023. Daarbij wordt dan ook ingegaan op het advies van de Kiesraad. De Kiesraad adviseert de bestaande bevoegdheid van het vertegenwoordigend orgaan (voor de beoordeling van de geldigheid van de stemming) aan te vullen met een bevoegdheid voor een (politiek onafhankelijk) orgaan of open te stellen voor bestuursrechtelijke rechtsbescherming. Daarnaast vraagt de Raad de regering in dit voorstel mee te nemen langs welke criteria de geldigheid van de stemming beoordeeld moet worden.

Onze referentie

2022-0000225302

Datum

22 september 2022

¹ Kamerstukken II 2020/21, 35165 nr. 49

² Kamerstukken II 2020/21, 35546 nr. 2

³ Kamerstukken II 2021/22, 35165 nr. 44

⁴ Kamerstukken II 2021/22, 35165 nr. 48

⁵ Kamerstukken II 2021/22, 35165 nr.42

Politieke context

- Op 8 juli heeft u de Tweede Kamer geïnformeerd⁶ over uitstel van de evaluatie van de gemeenteraadsverkiezing. Inmiddels is ook het rapport van de Raad van Europa ontvangen en betrokken bij de evaluatie.
- Op 4 juli heeft de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken u verzocht om een afschrift van uw reactie op het evaluatieadvies van de Kiesraad met de Kamer te delen. Uw reactie op het evaluatieadvies van de Kiesraad is verwerkt in voorliggende brief. In de evaluatiebijlage is een appreciatie van de afzonderlijke adviezen opgenomen. Het is staande praktijk om de reactie op het evaluatieadvies van de Kiesraad op te nemen in de brief aan de Tweede Kamer over de evaluatie van de betreffende verkiezing. Er bestaat dus geen separate reactie op het evaluatieadvies aan de Kiesraad.
- Op 12 april jl. heeft u de Tweede Kamer per brief⁷ geïnformeerd over de opzet van de evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen. Naar aanleiding van die brief heeft de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken een aantal vragen gesteld over de opzet van de evaluatie. Op 24 mei jl. heeft u deze vragen per brief⁸ beantwoord. De uitkomsten van het onderzoek naar de opkomst zullen separaat van deze evaluatie aan de Kamer worden toegezonden.

Onze referentie

2022-0000225302

Datum

22 september 2022

Financiële overwegingen

Voor de uitvoering van de Verkiezingsagenda 2030 heeft het kabinet bij Voorjaarsnota 2022⁹ uit de algemene middelen structureel geld beschikbaar gesteld: 10 mln. in 2023, 9,5 mln. in 2024 en vanaf 2025 structureel 8,5 mln. Via een ombuiging binnen de BZK begroting (hst. 7) is dit bedrag met 2 mln. aangevuld.

Met het structureel beschikbaar gestelde geld worden de volgende onderwerpen gefinancierd (*afhankelijk van voortgang en afronding wetgevingsprocedures*):

- Transitie Kiesraad
- Implementatie nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen
- Versterking kandidaatstellingsprocedure
- Toegankelijkheid verkiezingen
- Kiezers buiten Nederland (waaronder kiescollege niet-ingezetenen)
- Uniformering publicatie processen-verbaal
- Uitbreiding maatwerkcommunicatie
- Onderzoek technologische ontwikkelingen verkiezingsproces.

Voor de eerste (kleinschalige) experimenten met de nieuwe stembiljetten is in de huidige begroting al budget beschikbaar.

Krachtenveld

De Kiesraad, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) hebben voorafgaand aan verzending aan de Tweede Kamer onder embargo de gelegenheid gehad te reageren op de brief en bijlage met de stand van zaken Verkiezingsagenda. De opmerkingen van de Kiesraad, de VNG en de NVVB zijn in voorliggende brief verwerkt. Het ging hierbij vooral om een aantal tekstuele aanscherpingen. De gepresenteerde bevindingen over de gemeenteraadsverkiezingen 2022 en de

⁶ Kamerstukken II 2021/2022, 35925 VII nr. 171

⁷ Kamerstukken II 2021/22, 35165 nr. 48

⁸ Kamerstukken II 2021/22, 35165 nr. 49

⁹ Kamerstukken II 2021/22, 36120 VII nr. 2

weergave van de stand van zaken van de uitvoering van de Verkiezingsagenda 2030 leveren een herkenbaar beeld op.

Onze referentie
2022-0000225302

Datum
22 september 2022

Op verzoek van de VNG en de NVVB is in de evaluatiebrief bij de paragraaf toegankelijkheid extra aandacht besteed aan de manieren waarop gemeenten zich, ondanks covid-19, hebben ingezet om de toegankelijkheid van deze verkiezingen voor mensen met een beperking te vergroten. Zoals de stemmal met soundbox, doventolken, gastheren/vrouwen etc. Dit was ook onderdeel van het Actieplan toegankelijk stemmen. De VNG en NVVB hebben tevens hun teleurstelling uitgesproken dat de minister in elk geval niet eerder dan een herindelingsverkiezing in 2023 (indien die wordt gehouden) of de EP verkiezing in 2024 een eerste experiment met een ander model stembiljet wenst te houden. Zij vragen nadrukkelijk vast te houden aan de in de evaluatiebrief genoemde planning, zodat de eerste experimenten dan ook daadwerkelijk bij een van de genoemde verkiezingen kunnen worden gestart. De Kiesraad heeft daarnaast aandacht gevraagd voor de kabinetsreactie op het advies over de geschilbeslechting (zie hiervoor in de nota).

Communicatie

Woordvoering heeft een persbericht opgesteld met daarin de hoofdlijnen van de brief.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

n.v.t.

Motivering

In de openbaar gemaakte versie van deze nota zijn alle persoonsgegevens van ambtenaren geanonimiseerd.

Bijlagen

Volgnr.	Naam	Informatie
1a	Brief TK: uitkomsten evaluatie GR22	Brief aan de Tweede Kamer over de evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen 2022
1b	Brief EK: uitkomsten evaluatie GR22	Brief aan de Eerste Kamer met afschrift van brief aan Tweede Kamer over de evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen 2022
2	Bijlage bij brief: stand van zaken kwaliteitsversterking verkiezingsproces	Uitwerking van de uitvoering van de Verkiezingsagenda 2030 (Geeft de stand van zaken van de lopende en voorgenomen (wets)voorstellen en beleidsvoornemens)
3	Bijlage bij brief: Evaluatie ministerie van BZK	Uitgebreide evaluatie van de organisatie van de gemeenteraadsverkiezingen. Tevens verwijzing naar onderzoeks-

		rapporten en ontvangen (evaluatie)adviezen die als bijlagen worden meegezonden aan de Tweede Kamer (hieronder opgesomd)
4	Bijlage bij brief: Evaluatieadvies Kiesraad gemeenteraadsverkiezingen 2022	
5a	Bijlage bij brief: Adviesaanvraag Kiesraad versterking kandidaatstellingsproces	
5b	Bijlage bij brief: Advies Kiesraad verbetering kandidaatstellingsprocedure	
6	Bijlage bij brief: Advies Kiesraad over de beoordeling van de geldigheid van stemmen	
7	Bijlage bij brief: Eindrapportage Informatiepunt verkiezingen 2022	
8	Bijlage bij brief: Evaluatie NVVB gemeenteraadsverkiezingen 2022	
9	Bijlage bij brief: Rapportage Raad van Europa (Congres voor lokale en regionale overheden) verkiezingswaarneming GR22	
10	Bijlage bij brief: Democracy Volunteers Final Report GR22	
11	Bijlage bij brief: Rapportage ervaringen kiezers GR22 (Ipsos)	
12	Bijlage bij brief: Eindrapport steekproeven toegankelijkheid stemlokalen GR22 (Ongehinderd)	
13	Bijlage bij brief: Rapportage Meldpunt Onbeperkt Stemmen	
14	Bijlage bij brief: Rapportage Kennis over Zien, Toegankelijk stemmen GR22	
15	Bijlage bij brief: Evaluatie Actieplan Toegankelijk Stemmen GR22	

Onze referentie
2022-0000225302

Datum
22 september 2022

16	Bijlage bij brief: Meting stemlokalen GR22 (OSF)	
17	Bijlage bij brief: Rapportage focusgroepen voorzitters en stembureauleden GR22 (MARE)	
18	Bijlage bij brief: Rapportage evaluatie GR22 onder gemeenten (I&O Research)	
19	Bijlage bij brief: Rapportage evaluatie corona meerkosten GR22 (AEF)	
20	Bijlage bij brief: Campagne-effectonderzoek Publiekscampagne Elke Stem Telt	
21	Bijlage bij brief: Campagne-effectonderzoek Branded content campagne jongeren	

Onze referentie
2022-0000225302

Datum
22 september 2022